

Vigtig lære af Carl Bro-dommen

*Af professor Lars Bo Langsted
Aalborg Universitet*

Carl Bro sagen har fyldt godt i medierne i denne uge og bestemt ikke uden grund. Det er sjældent medarbejdere i en stor og velrenommeret koncern som Carl Bro er stillet for retten anklaget for mandatsvig. Det er endnu sjældnere, de er tiltalt for returkommission (eller privat bestikkelse, som det også kaldes) og det er mig bekendt første gang, der har verseret en straffesag om (bl.a.) returkommission, der skulle tilfalde modtagere i udlandet.

At de tiltalte i tirsdags blev frifundet er ikke i sig selv bemærkelsesværdigt – for andre, naturligvis end de pågældende selv og deres familier – men dommens præmisser giver anledning til nogle refleksioner. Det vides ikke i skrivende stund om dommen er påanket, men anklagemyndigheden tilkendegav i umiddelbar forlængelse af retsmødet, at den ville indbringe sagen for landsretten. Dette skal naturligvis have i mente, inden man drager for vidtgående konklusioner af den nu foreliggende afgørelse.

Der var, som bekendt, rejst tiltale for to – indbyrdes uforenelige – lovovertrædelser. Principalt var de tiltalte anklaget for mandatsvig ved at have arrangeret en betaling på to millioner kroner fra Carl Bro til sig selv. Ved en sådan forbrydelse er det ens mandatgiver – her Carl Bro koncernen – der er den forurettede part, offeret for forbrydelsen. Anklagemyndigheden skal ved en sådan tiltale bevise, at de pågældende har beriget sig selv (eller andre uvedkommende) ved på pligtstridig måde at have kanaliseret midler fra mandatgiveren.

Hvis ikke anklagemyndigheden fik medhold i det tiltalepunkt, mente den i stedet, at der så måtte foreligge strafbar returkommission. Hvis det skulle have været tilfældet, ville det ikke længere være Carl Bro, der var offeret, men tværtimod være den, der i sidste instans skulle »vinde« på forbrydelsen. Offeret for returkommissionen ville da være Nordbau i Tyskland, hvis medarbejder på pligtstridig måde skulle modtage den returkommission, som de tiltalte da måtte have ydet.

For en umiddelbar betragtning forekommer det lettere naturstridigt, at anklagemyndigheden ikke på forhånd ved hvem der er offer og hvem, der har haft glæde af forbrydelsen. Det er imidlertid ikke så besynderligt som det umiddelbart ser ud. Hele miseren udspringer jo nemlig af at de tiltalte fra Carl Bro koncernen lod »flyde« 2 millioner kroner. Helt præcist således, at pengene blev overført til et Schweizisk selskab, der alene havde som eksistensberettigelse at udstede fakturaer svarende til beløbet. Disse fakturaer indgik i Carl Bro selskaberne som udgifter i forbindelse med byggesagen (hvad de antageligt også var). Pengene derimod blev afhentet af de tiltalte i Schweiz. Hvad de tiltalte herefter gjorde med pengene er efter rettens præmisser et åbent spørgsmål.

Stak de tiltalte pengene i egen lomme kunne det have været mandatsvig. Gav de pengene videre til en person i Nordbau, der ville handle pligtstridigt ved at tage imod dem, kunne det have været returkommission. Disse spørgsmål kommer retten imidlertid aldrig til at besvare.

Det retten gør, er at den – ganske som den skal – forholder sig til anklageskriftet, hvori det står, hvad det er, anklagemyndigheden mener, at de tiltalte har gjort og hvilke bestemmelser, de har overtrådt ved at gøre som beskrevet. Hvad angår mandatsvigsforholdet har anklagemyndigheden – ifølge rettens præmisser – beskrevet det strafbare forhold som ovenstående transaktion – d.v.s. som udbetalingen til Schweiz og afhentningen af pengene der. Det lykkes faktisk for anklagemyndigheden at føre bevis for, at det er præcis den transaktion, der finder sted. Imidlertid når retten også frem til, at man i den øverste koncernledelse fandt det »ret indlysende at honorarerne [de to millioner kroner] lå på grænsen til bestikkelse eller derover, men at honorarerne kunne være et nødvendigt onde«. Ganske tilsvarende syntes det for ledelsen at »have været et emne, der skulle behandles diskret«. På baggrund heraf finder retten så, at de tiltalte meget vel »kan have fået den opfattelse, at ledelsen i Carl Bro anså projekterne for at være af så stor betydning for koncernen, at man var villig til at lukke øjnene og mere eller mindre stiltiende acceptere, at [den ene af de tiltalte] klarede de praktiske problemer med betaling af de særlige konsulenthonorarer, herunder ved at hæve de nævnte beløb og skaffe de fornødne bilag«.

Sagt på en anden måde: de tiltalte troede, at den øverste ledelse havde sanktioneret, at de i alt to millioner kroner skulle udbetales som smørelse. Ledelsen kunne blot ikke sige det højt og direkte. Når retten har fundet dette bevist, er den nærmest nødt til at frifinde for mandatsvig. Det er den øverste ledelse i Carl Bro koncernen, der som udgangspunkt må afgøre, hvad der er i koncernens økonomiske interesse. Det er derfor også den øverste ledelse der må beslutte, at anvende to millioner kroner til evt. nærmere angivet formål i forbindelse med indgåelse af byggekontrakter. Når ledelsen har besluttet dette, begår den ikke selv mandatsvig overfor selskabets aktionærer (thi ledelsen vil med denne handle måde oplagt »berige« selskabet selv) ved at give tilladelse til anvendelse af to millioner kroner, lige så lidt som medarbejderne begår mandatsvig ved at føre ledelsens (formodede) ønske ud i livet. Medarbejderne har i hvert fald ikke forsæt til noget sådant.

Lige så klart er det imidlertid, at nok så megen viden om og accept fra ledelsens side til at yde returkommission, ikke vil have betydning for strafbarheden. Hvis ledelsen har haft et meget tæt forhold til udbetalingen af netop dette (ulovlige) honorar, ville den tværtimod selv kunne tiltales for ydelse af returkommission, og de medarbejdere, der måtte have ført betalingerne ud i livet, lige så. Til illustration heraf var et af vidnerne fra Carl Bros ledelse ved at tale sig ind i en så tæt viden om, hvad pengene antageligt skulle have været brugt til, at anklagemyndigheden – før retten ville lade vidneforklaringen fortsætte – måtte erklære, at den ikke ville rejse tiltale mod ledelsesmedlemmer fra Carl Bro koncernen, uanset hvad de måtte forklare. Dette løfte var da også enkelt at give, thi selvom der måtte have været tale om strafbar returkommission, da forholdet blev begået, ville strafansvaret herfor nu være forældet.

Som beskrevet ovenfor, fandt retten i sine præmisser, at ledelsen i Carl Bro koncernen muligt har haft en fornemmelse af, at der med betalingen af de to millioner kunne være tale om returkommission. Som ligeledes beskrevet blev de tiltalte frifundet for også dette tiltalepunkt. Det, retten angiver som begrundelse for frifindelsen, er toledet:

For det første lader anklageskriftet det »stå helt åbent, under hvilke omstændigheder bestikkelsen skal have fundet sted. Det identificerer således ikke den eller de personer, der skal have modtaget bestikkelse, og det angiver navnlig ikke den eller de pågældende personers forhold til Nordbau, med hvem aftalerne om projektet blev indgået.«

For det andet følger retten til, at heller ikke »bevisførelsen i sagen ... har kastet nærmere lys over disse omstændigheder«. Herved antydes der en vilje fra rettens side til måske at acceptere at anklageskriftet ikke er helt præcist, hvis bevisførelsen under sagen til gengæld skaber den ønskede klarhed.

Det kan måske synes unødigt formalistisk, at kræve klarhed over, hvem der har modtaget de pågældende penge. Men ser man på bestemmelsen om returkommission (straffelovens § 299, nr. 2), kræver den, at modtageren af pengene i forbindelse med »varetagelse af en andens formueanliggender« har handlet »på pligtstridig måde«. Da dette er kernen i bestemmelsen, kan man ikke komme uden om, at anklagemyndigheden skal føre bevis for, at dette er sket.

Jo længere væk man kommer fra Danmark og jo flere led pengene er gået igennem undervejs til den endelige modtager, jo vanskeligere er det for anklagemyndigheden at føre bevis for, at der i det konkrete tilfælde har været tale om returkommission, bestikkelse eller noget helt tredje. Hertil kommer, at gerningsmanden skal have haft forsæt til at pengene endte hos en konkret »uberettiget« modtager, og også dette skal anklagemyndigheden føre bevis for. Det stiller store krav til efterforskningen, der ofte vil skulle ske i samarbejde med andre landes myndigheder.

Man kunne måske på den baggrund være fristet til at tro, at efterforskningen og den i Carl Bro - dommen demonstrerede vilje fra retten til at fastholde anklagemyndigheden på de sædvanlige krav til bl.a. præcision og bevisbyrde – gør det så vanskeligt for anklagemyndigheden, at man som virksomhed kan vælge at »se stort« på reglerne om bestikkelse og returkommission. Helt bortset fra, at en sådan holdning ville være moralsk forkastelig, kan man også mere pragmatisk fremhæve, at nok endte Carl Bro sagen (i hvert fald i byretten) med en frifindelse, men hele processen har været yderst belastende ikke blot for de tiltalte, men også for virksomhedens renommé. For ledelsen i Carl Bro koncernen er sagen særligt speciel, for der på den ene side ligger en dom, der fastskår, at ledelsen har forholdt sig »positiv« til en adfærd, der i værste fald kunne rumme bestikkelse af en eller anden art, men som på den anden side hverken dømmes eller frifindes, fordi sagen var rejst med de enkelt-personer, der havde stået for transaktionerne.

Læren af dommen må således i hvert fald være, at den overordnede ledelse – oftest bestyrelsen – meget klart skal melde ud, at man ikke på nogen måde accepterer smørelse, bestikkelse eller returkommission. Og en sådan udmelding skal ikke kun gives udadtil – til offentligheden – men mindst lige så tydeligt indadtil – til samtlige medarbejdere. Kun derved undgår man, at det er den enkelte medarbejder ude i marken, der selv skal løse det reelle dilemma, man kan blive stillet overfor: skal vi »smøre« os til denne kontrakt? Det kan man nemlig ikke – uanset hvilken holdning man i øvrigt måtte have til bestikkelse og det, der ligner – være bekendt overfor sine medarbejdere.